

Euroskeptické strany ve Skandinávii

PETR KANIOK^{*}

Abstract: Euroskeptical Parties in Scandinavia

At the end of 2003, preparatory work began for the establishment of a new Euroskeptical political party in Sweden. This party was established in February 2004 and is running up in the forthcoming European elections. The new party – The June List (Junilistan) – is not the first Euroskeptical party in the party systems of the Nordic countries. After having analyzed the chances of Junilistan to succeed in the European elections, this paper seeks to identify the common conditions for the rise of Euroskeptical political parties in the party systems of the Nordic countries.

Keywords: European Union, European elections, Euroskeptical party, Sweden.

1. Úvod

V závěru roku 2003 se ve Švédsku, které je členem EU od roku 1995, rozběhly přípravy na vznik nové politické strany. Tato informace by nebyla ničím pozoruhodná, protože stranické subjekty vznikají v té či oné zemi téměř každý měsíc. Švédský případ je pozoruhodný tím, že ohlášenou stranou neměl být klasický subjekt, ale na evropskou tematiku „single-issue“ zaměřená formace. Strana po několika týdnech skutečně vznikla a bude se ucházet o přízeň voličů ve volbách do EP v červnu 2004. Následující článek se, s přihlédnutím k Dánsku jako zemi, jejíž stranický systém dlouhodobě vykazuje existenci podobných formací a k dalším severským státům, pokusí prošetřit jak podmínky a šance úspěchu nové euroskeptické strany, tak postulovat obecné zákonitosti vzniku euroskeptických formací ve skandinávských stranických systémech.

Výzkumné otázky, na které by stať měla odpovědět, jsou tedy dvě. Za prvé, má nová švédská „evropská“ strana šanci zaujmout v kontextu švédského evropského stranictví pozici relevantní strany? Za druhé, lze, podrobným nastíněním švédské reality, s přihlédnutím k podmínkám zbylých severských zemí, které jsou, či se pokoušely být¹, součástí EU, postulovat obecné podmínky, které by vysvětlovaly příčiny vzniku euroskeptických formací v těchto stranických systémech?

---

^{*} Petr Kaniok je interním doktorandem na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií MU. Poštovní adresa: Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií FSS MU, Údolní 53, 602 00 Brno; e-mail: pkaniok@seznam.cz.

2. Švédsko: schizofrenní Evropan

2.1 Váhavý poutník

Skutečnost, že euroskeptická strana vznikla právě ve Švédsku, není nahodilým jevem, ale pokračováním vývoje vztahu švédských politiků k projektu evropské integrace. Pro tento vztah je charakteristických několik rysů: dlouholetý historický vývoj švédské společnosti, vývoj postoje predominantní Socialdemokratiska arbetarepartiet (Sociálně demokratická dělnická strana, SAP) k evropské integraci, postoj dalších relevantních stran k roli Švédska v EU a konečně průběh dosavadního členství země v EU.

Z dlouhodobého hlediska bývá v literatuře švédský postoj k projektu evropské integrace definován pomocí termínu „välfärdsnationalism“ (nacionalismus blahobytu) (Tallberg 2001: 31). Jeho jádrem je poznatek, že ve Švédsku se vlivem dlouholeté stability, mírového vývoje a paternalistického národního státu zrodila idea výjimečnosti švédského sociálně-politického modelu. Projekt evropské integrace je touto optikou nazírán jako hrozba, která by staletí fungující systém mohla rozložit.

Zvláště od poloviny minulého století byla hlavním architektem a tudíž obhájcem švédského sociálně-politického modelu predominantní SAP. Švédsko sice v 60. letech 20. století podalo přihlášku do ES, doprovodilo ji ale takovými podmínkami, že švédská žádost nebyla Společenstvím brána seriózně. Váhavými obhájci zapojení Švédska do integračního procesu tak dlouhou dobu byly jen pravicová Moderata samlingspartiet (Umírněná koaliční strana, M), Folkspartiet liberalerna (Lidová liberální strana, Fp) a průmyslově-obchodní kruhy. Premiér Olof Palme (SAP) si v polovině 80. let Švédsko v ES nedokázal představit, což mělo za následek, že relevantní debata o ES, díky postoji SAP, ve Švédsku neexistovala.

Skeptický postoj SAP vydržel ještě pár měsíců po zániku bipolární Evropy. Ještě v květnu 1990 předseda vlády Ingvar Carlsson (SAP) postuloval pro vstup země do ES podobné podmínky jako jeho předchůdci v 60. letech. Již ale na podzim téhož roku Carlssonův jednobarvný kabinet v souvislosti s prezentací balíčků úsporných opatření oznámil, že Švédsko podá přihlášku do ES. Sociální demokracie se tak během několika měsíců přiklonila k pozici, kterou několik desetiletí oponovala. Důsledkem pragmatického přesunu SAP na prointegrační platformu byla polarizace jak strany, tak její voličské banky. Podobný osud potkal také převážně venkovsky orientovanou Centerpartiet (Strana středu, C).

Přiklonem SAP k verbálně proevropskému postoji se ve Švédsku otevřela debata, jejímž prvním hmatatelným vyústěním bylo všelidové hlasování o vstupu Švédska do EU v listopadu 1994. Velkou mobilizací zejména sociálně demokratické vlády se zastáncům vstupu podařilo zvítězit, a to podporou 52,2 % zúčastněných voličů. Podle Olofa Petterssona se tímto nevýrazným vítězstvím proevropských formací ve Švédsku odstartovalo permanentní referendum o bytí Švédska v EU. Renomovaný švédský politolog na přelomu tohoto a minulého století výstižně soudil, že vítězná strana nedokázala během pěti let členství posunout debatu od otázky „ano či ne“ k otázce „jak“ (Pettersson 2001: 8). Referendum o společné měně, které proběhlo v září 2003 a skončilo vítězstvím odpůrců zavedení eura, Petterssonovu postřehu přisoudilo platnost také pro současnost. K dalším indikátorům, jež podporují Petterssonovu tezi o věčně nerozhodnutém konfliktu, můžeme zařadit oboje dosavadní volby do EP a váhavý průběh švédského předsednictví Rady ministrů EU.²

2.2 Evropa a švédské strany: věčná debata

Politické strany, jako hlavní aktéři debaty o evropské integraci a roli Švédska v ní, se v tomto „konstantním referendu“ pohybují v konfiguraci, kterou naznačuje tabulka 1. Stále nejsilnější a vládoucí SAP, opoziční C a rovněž opoziční Kristdemokraterna (Křesťansko demokratická strana, Kd) jsou především podle sebeidentifikace voličů, ale také existencí silných euroskeptických platforem, evropsky rozdělené strany. Zřetelně euroskeptickou pozici obsadily dva subjekty – nástupkyně komunistické strany Vänsterpartiet (Levicová strana, Vp) a Miljöpartiet – De Gröna (Strana životního prostředí – Zelení, Mp). Proevropské subjekty reprezentují podle profilace voličů konzervativní a liberální strany M a Fp.

Druhým faktorem, který vedle výzkumů veřejného mínění ilustruje pozici jednotlivých stran, je existence či neexistence euroskeptických frakcí či proudů v jednotlivých subjektech. Zdaleka nejsilněji jsou tyto skupiny zastoupeny u dvou voličsky nejvíce rozdělených formací, a to v rámci SAP a C. V rámci Strany středu existuje od referenda o vstupu silná platforma „Centernej till EU“, vlivné euroskeptické křídlo se konstituovalo také v rámci SAP.³ Důležité přitom je, že rétorikou stranických vedení se obě formace hlásí k zapojení Švédska do integračního procesu.

Tabulka 1: Postoje stranických voličů EU – odpůrci členství v EU (%)

Strana	5/00	11/00	5/01	11/01	5/02	11/02	5/03	11/03
SAP	42,0	40,5	41,8	35,7	32,3	32,8	35,1	33,8
M	19,6	20,9	19,5	14,6	16,0	16,0	17,5	17,2
Fp	18,7	19,3	16,0	15,5	14,0	20,9	21,9	21,5
Vp	69,3	71,1	72,1	68,8	66,9	64,5	65,6	61,5
Mp	63,2	68,6	56,5	58,1	50,6	53,0	51,7	52,7
C	52,6	52,6	51,1	47,3	41,3	42,0	47,4	49,5
Kd	47,6	43,2	49,9	41,5	37,4	34,2	40,4	41,6

Zdroj: Statistika central byran

Údaj o počtu odpůrců členství Švédska v EU lze použít jako ilustraci profilace voličů a sympatizantů jednotlivých subjektů a tím také jako ilustraci možného voličského rezervoáru pro novou stranu. Zajímavá je rovněž informace o počtu nerozhodnutých voličů, protože také v této skupině elektorátu může nová strana získávat.

Tabulka 2: Postoje stranických voličů EU – nerozhodnutí voliči (%)

Strana	5/00	11/00	5/01	11/01	5/02	11/02	5/03	11/03
SAP	21,6	22,1	21,5	22,6	25,0	22,8	23,7	21,7
M	13,2	11,8	13,1	13,2	11,6	11,9	11,1	9,3
Fp	13,0	11,8	10,0	9,1	10,5	11,9	12,8	11,5
Vp	14,3	15,5	12,9	11,6	14,0	15,0	16,0	18,2
Mp	16,3	11,9	17,8	14,4	21,0	20,9	22,9	17,6
C	18,4	17,1	19,3	18,7	21,7	19,3	18,6	20,7
Kd	19,6	19,8	15,6	15,7	20,2	22,3	22,2	17,2

Zdroj: Statistika central byran

Z hlediska potenciální voličské banky tak lze na základě statistického exkurzu konstatovat, že ve Švédsku existuje překvapivě velký prostor pro vznik politické formace, která by se profilovala euroskepticky. Na konci osmého roku členství v EU se švédský elektorát nacházel v podobné pozici jako politická elita, a to ve stavu neukončeného referenda. Skupina odpůrců je rozprostřena v rámci celého stranického spektra a ani v neoptimističtějším – z hlediska zastánců členství země v EU – případě neklesla v závěru roku 2003 pod 15 %. Také soubor nerozhodnutých voličů prochází napříč stranickými subjekty. Z voličského pohledu je zajímavá také informace o velké absenci u dosavadních voleb do EP. Prvních voleb v roce 1995 se zúčastnilo 41,6 % voličů a v roce 1999 jen 38,8 % voličů. Slabou účast lze kromě nízké atraktivity voleb do EP a únavou voličů⁴ vysvětlit také fenoménem „překřížení“ (Gilljam, Holmberg 1998: 16–24). Řada voličů, kteří se v otázce EU neshodli se stranou, kterou běžně podporují, svůj rozpor řešila tím, že se voleb neúčastnila vůbec.

Druhým důležitým motivem pro potenciální vznik nové formace je stávající uspořádání stranického spektra ve vztahu k evropské integraci. Pozici euroskeptických subjektů zaujímají z dlouhodobého hlediska zřetelně levicové či neobčanské strany Vp a Mp. Pohled na tabulku 1 a 2 přitom ukazuje, že velká skupina nerozhodnutých a euroskeptických voličů se nachází rovněž mezi sympatizanty občanských stran M, Fp, C a Kd. Všechny uvedené formace se přitom ústy svých představitelů hlásí k prointegračním postojům.⁵ Na švédské stranické scéně tak existoval na konci roku 2003 prostor pro vznik antiintegrační strany také v ideologické rovině. Tento fakt lze konstatovat při vědomí skutečnosti, že z dlouhodobého hlediska dochází k mírnému poklesu skeptických voličů. U občanských stran se ovšem hodnoty nerozhodnutých a skeptických voličů pohybují již několik let v podobných intencích.

Kromě voličské poptávky a prostoru na stranickém spektru je důležitým motivem pro vznik nové formace politická vůle. První informace o přípravách nové strany se v masových médiích objevily na začátku prosince 2003 (Bolling 2003a). Ústředními figurami se stali bývalý šéf Říšské banky Lars Wohlin, křesťanský demokrat Björn von der Esch, sociálně demokratický ekonom Nils Lundgren a předsedkyně hnutí Medborgre mot EMU (Občané proti EMU, MME) Margit Gennser, členka M. K ideji vybudovat nesocialistickou euroskeptickou stranu se záhy přihlásili také představitelé euroskeptické platformy Strany středu (například její předseda Hans Lindqvist) /Bolling 2003b/. Na počátku ledna 2004 se k myšlence vzniku nového subjektu, byť ne k přímé participaci, připojil také vlivný sociálně demokratický poslanec Sören Wibe (Wibe, Lundgren 2004).

V průběhu ledna prošel projekt vytvoření nové strany několika turbulencemi. Kromě dvojice Wohlin – Lundgren se všichni výše uvedení sympatizanti, také vlivem hrozeb vyloučení z mateřských stran, z přípravných prací stáhli (Ström-Melin 2004). Na druhou stranu, exkluzivní průzkum veřejného mínění, který pro nejvlivnější média⁶ vypracoval Gallupův ústav, ukázal, že myšlenku založení nové strany podporuje 42 % voličů a 25 % voličů by pro tuto stranu ve volbách do EP hlasovalo.

Založení nového subjektu bylo oznámeno na počátku února 2004.⁷ Strana dostala název Junilistan (Červnová kandidátka, J). V čele strany, která nemá ambice působit jako klasický stranický subjekt a kandidovat ve volbách do Riksdagenu, stanuli N. Lundgren a L. Wohlin. Od stávajících skeptických stran – Mp a Vp – se Junilistan liší především v tom, že oproti těmto etablovaným stranám nepožaduje vystoupení Švédska z EU. Přes absenci jasné ideologie se strana oproti konkurenčním subjektům na levé části politického spektra prezentuje jako ob-

čanská, respektive je tak vnímaná (Lindström 2004) „Single – issue“ evropským zaměřením se nicméně blíží dánskému Junibevægelsen, s nímž také bezprostředně po vzniku navázala spolupráci.

Několik měsíců před volbami do EP jsou úvahy o šancích Junilistan pouhou spekulací. Pro stranu bude bezesporu z hlediska etablování subjektu na stranickém spektru důležitý úspěch/neúspěch v nadcházejících volbách do EP. Ten kromě programu podmiňuje také kandidatura voličsky atraktivních osobností. Jejich absence může u strany, která má voličský potenciál, ale schází jí stabilní a tradiční elektorát, způsobit volební fiasko, a to zvláště v kontextu malé atraktivity evropských voleb. Spekulace o počtu získaných hlasů ale nejsou námětem tohoto textu. Výše uvedené odstavce se pokusily naznačit, že teoreticky – z hlediska voličské poptávky, konstelace stranického spektra a dlouhodobého postoje švédské politické obce k evropské integraci – má nová formace ve vztahu k evropské tématice solidní prostor. Bez ohledu na případný úspěch/neúspěch nového subjektu, na němž se koneckonců nemusí podílet ani tak výše předestřené příznivé okolnosti jako spíše těžko postižitelná a velmi proměnlivá politická vůle a atmosféra, lze švédský případ prověřit a prozkoumat v porovnání s politickou obcí, jejíž stranická scéna vykazuje dlouhodobou přítomnost relevantních euroskeptických subjektů. V sousedním Dánsku, zemi Švédsku v mnoha okolnostech podobné, fungují relevantní „single-issue“ stranické formace, zaměřené na odpor proti evropské integraci, od počátku členství země v EU. Euroskeptická pozice má své místo také u některých klasických dánských stran. Konfrontace švédské „novinky“ v porovnání několika desetiletími prověřenou politickou realitou může navíc sloužit ke stanovení obecných podmínek euroskeptických stran.

3. Dánsko: zkušený eurorealista

Dánské království je členem ES/EU jako první severský stát od roku 1973. Participaci země na tzv. „první vlně rozšíření“⁸ se završily snahy dánských politiků, kteří o vstup do ES usilovali od počátku 60. let. Příklon k zapojení země do struktury ES přitom neznamenal konsekventní příklon k idejím evropské integraci. Dánsko si i po vstupu do ES zachovalo nedůvěru k projektu nadnárodní politické integrace, která stála u absence země v počáteční fázi integračního procesu. Motivy přistoupení byly jednoznačně pragmatické a souvisely zejména s dánským navázáním na britský trh. Soudobá reprezentace proto neusilovala o hlubší politickou legitimizaci členství, rozpory mezi Dánskem a koncepcí ES, které zemi bránily v dřívějším členství, nebyly překonány, ale spíše utišeny a zasunuty do pozadí (Sychra 2000: 40–43).

V návaznosti na motivaci žádosti o přistoupení proběhlo také referendum a kampaň. Dánská vláda voliče přesvědčovala zejména argumenty ekonomické výhodnosti členství. Politický rozměr evropské integrace byl zatlačen do pozadí. Pro vstup země se v lidovém hlasování, jehož se zúčastnilo 90 % elektorátu, vyslovilo 63 % a proti 37 % voličů.

Dlouholetý postoj dánské politické reprezentace k ES se nemohl neodrazit na stranické scéně. Na počátku 60. let minulého století, v souvislosti s první dánskou žádostí o členství⁹, začaly vznikat euroskeptické platformy v etablovaných stranických subjektech. Druhým projevem nespokojenosti části veřejnosti s příklonem politické elity k ES byl vznik nových formací. Ty začaly v Dánsku vznikat od počátku 60. let.¹⁰ Ke sjednocení více než deseti různých proudů (Helin 2002: 22) došlo v souvislosti s reálnou variantou vstupu Dánska do ES v dubnu 1972,

kdy bylo v Odense založeno Folkebevægelsen mot EF (Lidové hnutí proti ES, FB). Svou činnost hnutí zaměřilo prvotně na referendum o vstupu, posléze se na řadu let etablovalo jako hlavní euroskeptická platforma na dánské politické scéně.

FB dnes není jediným a dominantním euroskeptickým politickým subjektem na dánské stranické scéně. V souvislosti s prohlubováním evropské integrace začaly euroskeptické postoje zaujímat klasické politické strany. V reakci na vznik Maastrichtské smlouvy o EU, která zvýšenou intenzitu integračního procesu reflektovala, vznikla nová „single – issue“ formace, a to Junibevægelsen (Červnové hnutí, JB).¹¹ V současnosti tak můžeme dánské euroskeptické formace rozdělit do dvou skupin. První z nich tvoří běžné politické strany, které bojují o přízeň voličů jak na národní, tak na evropské úrovni. Klasické strany zastupuje v táborech odpůrců pravicová Dansk Folkeparti (Dánská lidová strana, DF), podle zastoupení ve Folketingu nejsilnější euroskeptická formace, a levicová Socialistisk Folkeparti (Socialistická lidová strana, SF). Skupina „single-issue“ formací sestává z již zmíněných FB a JB. V porovnání s klasickými stranickými subjekty je lze jen stěží klasifikovat pomocí pravo-levé škály. Vzhledem k tomu, že jak FB, tak JB vznikaly sloučením několika velmi pestrých skupin, je pro jejich profilaci příznačná absence klasické politické ideologie. Motivem, který stmeluje za jiných okolností těžko představitelná spojení, je jasně definovaný kritický vztah k evropské integraci.

Dánská stranická scéna¹² v současnosti vypadá ve vztahu k evropské integraci následovně: nejsilnější Venstre – Danmarks Liberale Parti (Levice – Dánská liberální strana, V), kterou ve Folketingu zastupuje 56 poslanců, patří k proevropským stranám. Druhý nejsilnější subjekt, jímž je Socialdemokratiet i Danmark (Sociální demokracie v Dánsku, SD), disponuje 52 mandáty, je ve vztahu k EU rozpolcenou stranou. Zbylé strany jsou výrazně slabší. Antievropské subjekty zastupují již zmíněné FP (22 křesel), SF (9 mandátů) a komunistická Enhedslisten – De Rød Grønne (Jednotná listina – Zelenorudí, EL, 4 mandáty). V rámci EP, v němž Dánsko zastupuje 16 europoslanců, je poměr sil následující: V disponuje 5 mandáty, SD zastupují 3 poslanci, 3 křesla připadla JB. Po jednom poslanci zastupuje FB, SF, DF, RV a Konservativfolkeparti (Konzervativní lidová strana, KF). Euroskeptické formace tak v EP operují 6 křesly, tedy více než 30 %.

4. Norsko a Finsko: nevlastní sourozenci

Zbylé dvě skandinávské země se případu Dánska a Švédska vymykají. Specifickou pozici zaujímá především Norsko, a to už jen proto, že přes dva pokusy o vstup do ES/EU není jako jediná severská země členem Společenství. Lze se nicméně domnívat, že v případě začlenění Norska do EU by na stranickém spektru nastala podobná situace jako ve Švédsku či v Dánsku. Před referendem v roce 1994, které rozhodovalo o druhé žádosti země o vstup, se norská stranická scéna strukturovala téměř identicky jako ve Švédsku. Jako nejsilnější odpůrce členství se od počátku 90. let profilovala v té době druhá nejsilnější Senterpartiet (Strana středu, Sp), která stála v čele odpůrců již při prvním referendu v roce 1972. Proti vstupu byla rovněž Kristelig Folkeparti (Křesťansko lidová strana, KrF) a levicová Socialistisk Venstreparti (Socialistická levicová strana, SV). Nejsilnější Strana práce (Arbeiderpartiet, DNA) a pravicová Fremskrittspartiet (Strana pokroku, Fp) byly v otázce členství rozděleny podobným způsobem jako švédská SAP. Jednoznačně proevropské pozice zastávala jen nejsilnější občanská strana Høyre (Konzerva-

tivní strana, H) (Kaniok 2001: 102–103). Referendum o vstupu skončilo těsným vítězstvím odpůrců, což evropskou tématiku konsekventně utlumilo. Lze se nicméně domnívat, že v případě opačného výsledku by v Norsku existovaly stejně ideální podmínky pro činnost „single-issue“ evropské strany jako například ve Švédsku: silná polarizace, dlouholetý odstup od integračního projektu, nedůvěra k federalistickým idejím, specifický sociálně-politický model atd.

V souvislosti s Finskem je potřeba brát v úvahu jiné okolnosti. Stejně jako Švédsko a Norsko, ani Finsko neparticipovalo na projektu ES. Oproti svým dvěma sousedům ale nemělo – z geopolitických důvodů – možnost plného zapojení ani do EFTA. Díky blízkosti Sovětského svazu, na jehož trhu bylo finské hospodářství navíc silně závislé, nemohla země do pádu železné opony provádět suverénní zahraniční politiku. Finská neutralita tak byla spíše než dobrovolnou volbou nuceným zlem. Po rozpadu Sovětského svazu a zájmu sousedních severovýchodních zemí o vstup Finsku nezbývala jiná varianta, než se k ES/EU připojit. Vedle ekonomických motivů sehrály svou roli také politicko – bezpečnostní motivy. Oproti Švédsku či Norsku nepovažovali finští zastánci zapojení do integračního procesu za problém ani spolupráci na poli společné zahraniční a bezpečnostní politiky (Kaniok 2001: 89, 93–94).

V porovnání se Švédskem a Norskem navíc zprvu panoval na finské stranické scéně v otázce přistoupení poměrně široký konsensus. Ten se začal drolit poté, co se obecně sdílená vize členství jako bezpečnostní záruky a východiska z ekonomické krize začala konkretizovat. Problematický a zdoluhavý průběh vyjednávání o kapitole ošetřující zemědělskou politiku aktivizoval euroskeptické platformy v centristické Keskusta (Strana středu, KESK)¹³, nejsilnější finské straně, a nástupci komunistické strany Vasemmistollito (Levicový svaz, VAS). Polarizace v rámci KESK sice nakonec finskému členství v EU nezabránila, ale měla za důsledek odchod strany do opozice a vznik pestré duhové koalice, kterou po dlouhou dobu držela pohromadě právě podpora finského členství ve Společenství. Lze tedy konstatovat, že finský euroskepticismus nebyl v porovnání se švédským, norským a dánským motivován ideově, ale spíše odlišným postojem ke konkrétním problémům.

5. Skandinávie: vzor pro euroskepticismus?

Ilustrace novějšího švédského, historii prověřeného dánského případu a letný nástin situace Finska a Norska může posloužit jako výchozí bod pro navržení základních podmínek pro vznik euroskeptických subjektů a pro udržení evropské tématiky v rovině relevantní politické diskuse.

Podmínek, v jejichž rámci lze konstituovat schéma pro ideální vznik euroskeptických formací a euroskeptických platform, je několik. V první řadě, jak je evidentní z nastíněného vývoje, musí tématika evropské integrace představovat pro danou politickou obec kontroverzní a polaritní téma, které ve svém důsledku vede ke vzniku konfliktní linie typu „cleavage“ Steina Rokkana. Pro její konstituování je důležitých několik momentů: absence země u první fáze evropské integrace, která probíhala na zřetelně federalistické platformě, sebedeclarace politické elity jako zastánce mezivládního integračního paradigmatu, a následný utilitaristický příklon k zapojení země do ES/EU. Důsledkem absence přesvědčených příznivců německo-francouzského integračního modelu je velmi slabá legitimizace přistoupení, která vytváří prostor pro permanentní diskusi v rovině „ano – ne“. Neschopnost zastánců zapojení země do evropských

struktur posunout diskusi k otázce o způsobu bytí v ES/EU vytváří prostor pro neustálé zpochybňování samotného členství. Výše zmíněná neschopnost ozřejmit zapojení státu do procesu, který byl několik desetiletí politickou elitou odmítán, je logickým důsledkem absence hluboké a široké debaty. Náhlý a pragmatický zlom v percepci evropské integrace, k němuž těsně před vstupem dochází, má dopad také na stranickou scénu. Jeho důsledkem je existence silných – z hlediska vztahu k ES/EU – antisystémových stranických subjektů a formování vlivných antiintegračních platforem ve stranách, které vstup do ES/EU podporují.

Vzniku či následnému udržení euroskeptických formací musí vycházet vstříc také politický vývoj po podání žádosti o vstup do ES/EU. První relevantní arénou evropského konfliktu je referendum o vstupu země do ES/EU. Jeho produktem, vyplývajícím z předchozího neurčitého vývoje, je relativně silná rezistentní menšina, která se stává voličským rezervoárem pro antiintegrační formace. Druhým důsledkem „nerozhodnutého“ referenda jsou další referenda, která jsou odpůrci evropské integrace požadovaná při každém dalším prohloubení či posunu integračního procesu. Právě v souvislosti s těmito hlasováními vznikají manifestní organizace odpůrců nynějšího integračního modelu. Popsaný vznik obou dánských formací a vznik švédského Junilistan, který lze považovat za reakci na z hlediska odpůrců integrace úspěšného referenda o společné měně, do tohoto schématu zapadá. Oba přední architekti Junilistan, L. Wohlin a N. Lundgren, ostatně označili reakci na referendum o společné měně za důležitý motiv úvah o vzniku Junilistan. Kromě citelného posílení euroskeptického tábora totiž Junilistan nahrál fakt, že etablované subjekty opomenuly umístit na volitelná místa kandidátních listin pro volby do EP politiky s kritickým postojem k EU (Lundgren, Wohlin 2004).

Nastíněné schéma do jisté míry vysvětluje, proč euroskeptické formace vznikají ve Švédsku, Norsku, Dánsku a nikoliv ve Finsku. Zatímco první tři země měly po druhé světové válce možnost zvolit federalistickou či mezivládní formu integrace, Finsko mohlo jak s EFTA, tak s ES spolupracovat jen omezeně. Pro integraci nepoznamenaný stát, dlouhá desetiletí navíc fungující jako jakési rukojmí Sovětského svazu, se proto logicky nacházel v jiné situaci než země, jež svůj politický vývoj a mezinárodní pozici určovaly suverénně.

Skandinávské země patří svou rezistencí vůči projektu evropské integrace ke specifickým fenoménům, jemuž se ve zbytku EU přibližuje snad jen Velká Británie. Ve zbylých státech EU rovněž existují relevantní skupiny odpůrců současného integračního modelu, oproti dánskému a švédskému případu se ale takřka výhradně rekrutují z extrémistických a obecně antisystémových stran. Euroskepticismus je tak mnohdy zjednodušeně a účelově vnímán jako ideologie extrémů a jako s takovým je s ním posléze především v politické diskusi zacházeno. Výše napsané věty, popisující konstituování skandinávských a zejména dánských a švédských euroskeptických stran, by proto explanací jejich vzniku rády naznačily, že nesouhlas s dnešním modelem evropské integrace je logickým důsledkem určitého historického vývoje a tvoří součást programu obecně přijímaných politických formací.

Literatura:

- Bolling, Anders. 2003a. *EU-kritiskt parti pa väg att bildas* (<http://www.dn.se/Dnet/jsp/polopoly.jsp?d=1042&a=211062&previousRenderType=1>)
- Bolling, Anders. 2003b. *EU-kritiker riskerar uteslutnig fran kd.* (<http://www.dn.se/Dnet/jsp/polopoly.jsp?d=1042&a=211348&previousRenderType=1>).

- Flora, Peter, Kuhnle, Stein, Irwin, Derek, eds. 1999. *State formation, Nation Building and Mass Politics in Europe: The theory of Stein Rokkan*. Oxford: Oxford University Press.
- Gilljam, Mikael a Holmberg, Sören. 1998. *Sveriges första europaparlamentsval*. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Helin, David. 2002. *30 år i folkestyrets tjeneste: om Folkebevægelsen mod EU's historie 1972 – 2001*. Kodaň: Grevas Forlag (<http://www.folkebevaegelsen.dk/pdf/30-aar-i-folkestyrets-tjeneste.pdf>).
- Kaniok, Petr. 2001. „Čtvrté rozšíření: Rakousko, Finsko, Švédsko.“ In: *Rozšiřování ES/EU*. Ed. Fiala, Petr a Pitrová, Markéta. Brno: MPÚ, 88–107.
- Lindström, Mikael. 2004. *Fragor och svar om Junilistan* (<http://www.dn.se/Dnet/jsp/polopoly.jsp?d=1042&a=232703>).
- Lundgren, Nils a Wohlin, Lars. 2004. *Nu startar vi nytt parti inför EU – valet* (<http://www.junilistan.nu/index.phtml?sid=375>).
- Lodge, John, ed. 1996. *The 1994 Elections to the European Parliament*. London: Pinter.
- Pettersson, Olof. 2000. *Svensk Europadebatt* (http://www.const.sns.se/olofp/notreeurope_sv.pdf).
- Tallberg, Jonas. 2002. „Sveriges ordförandeskap i EU 2001.“ In: *När Europa kom till Sverige*. Ed. Jonas Tallberg. Stockholm: SNS Förlag, 9–35.
- Sychra, Zdeněk. 2001. „První rozšíření: Velká Británie, Irsko, Dánsko.“ In: *Rozšiřování ES/EU*. Ed. Fiala, Petr a Pitrová, Markéta. Brno: MPÚ, 21–43.

Poznámky:

1. Z tohoto důvodu text opomíjí Island, který lze rovněž zařadit mezi severské státy.
2. Adjektivum „vážavý“ je užito ve smyslu, že Švédsko si za priority svého předsednictví zvolilo nekonfliktní a obecně přijatelná témata a že například úplně rezignovalo na problematiku reformy institucí EU. Nastartování debaty o budoucí institucionální struktuře EU přitom Švédsku uložily závěry mezivládní konference z Nice.
3. Například při prvních volbách do EP získala euroskeptická kandidátka SAP Maj Britt Theorin nejvíce preferenčních hlasů od sociálně demokratických voličů. Poslanec SAP Sören Wibe je jedním z iniciátorů myšlenky vzniku nové euroskeptické strany.
4. Například premiérové volby do EP v roce 1995 byly po referendu v roce 1994 a parlamentních volbách ve stejném roce třetím hlasováním v průběhu jednoho roku.
5. V rámci občanských stran je ale nutno diferencovat. Současný model evropské integrace nejvíce podporuje Fp, zatímco C, byť souhlasí se švédským členstvím v EU, odmítá projekt společné měny.
6. Průzkum si objednal nejčtenější deník Expressen a televizní stanice TV4.
7. Konkrétně 11. 2. 2004.
8. Kromě Dánska vstoupila do ES Velká Británie a Irsko. Norsko, které rovněž podalo přihlášku, vstup v referendu odmítlo.
9. Dánsko žádalo o vstup do ES třikrát. Protože jeho žádost úzce souvisela s žádostí Velké Británie, která byla dvakrát francouzským vetem zamítnuta, vstoupilo do ES až napotřetí. K okolnostem prvního rozšiřování podrobně viz Sychra 2001.
10. V průběhu 60. let vznikla řada seskupení, například Nordisk Aktion (Severská akce), Frit Norden (Svobodný sever) a jiné. Pestrost a četnost raně euroskeptických organizací pramenil jak z různých ideových východisek, tak z faktu, že pro odpůrce začlenění Dánska dlouho neexistoval relevantní motiv pro spojení sil.
11. JB vzniklo zčásti odštěpením skupiny politiků z FB a zčásti jako nové uskupení. Jeho hlavním programovým cílem byl boj proti dánskému přijetí Maastrichtské smlouvy a dalšímu prohlubování integrace.
12. Za měřítko je považováno zastoupení dánských stran v národním parlamentu (Folktingu) a v EP.
13. Její předseda a tehdejší premiér Esko Tappani Aho stranu k podpoře členství přesvědčil až hrozbou rezignace. Při referendu ale hlasovalo pro vstup Finska do EU jen 36 % voličů KESK (Kaniok 2001: 98).